

FOTOLÆRE

ET INSTRUMENT

MEDIER

STEMME

EN SKÆRM

ET TASTATUR

FÆRDSSELSLÆRE

ET VIDEOBÅND

EN STEN
TEKSTBEHANDLING

MEDIER

EN

FILMSTRIMMEL

ET MALERLÆRE

ET FJERNSYNS

ET STYKKE PAPIR

DANSK

FILMKUNDSKAB

EN DISKETTE

Folkeskolens formål

§ 1. Folkeskolens opgave er i samarbejde med forældrene at fremme elevernes tilegnelse af kundskaber, færdigheder, arbejdsmetoder og udtryksformer, der medvirker til den enkelte elevs alsidige, personlige udvikling.

Stk. 2. Folkeskolen må søge at skabe sådanne rammer for oplevelse, virkelyst og fordybelse, at eleverne udvikler erkendelse, fantasi og lyst til at lære, således at de opnår tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle.

Stk. 3. Folkeskolen skal gøre eleverne fortrolige med dansk kultur og bidrage til deres forståelse for andre kulturer og for menneskets samspil med naturen. Skolen forbereder eleverne til medbestemmelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens undervisning og hele dagligliv må derfor bygge på åndsfrihed, ligeværd og demokrati.

Medier

Faghæfte 25

Undervisningsministeriet 1995
Folkeskoleafdelingen

Medier

Faghæfte 25

© Undervisningsministeriet,
Folkeskoleafdelingen

Forsidebillede: Kunstmaler Jesper Christiansen
Grafisk tilrettelægger: Anne Rohweder IDD
Grafisk produktion: Rota-Rota

Trykt på 115 g CyclusPrint genbrugspapir

Printed in Denmark 1995

1. udgave, 1. oplag

ISBN 87- 603- 0654- 8

Faghæfte 1-30

ISBN: 87-603-0657-2

Bestillingsnummer: UVM 5-221

UVM 5-222 Helt sæt

Undervisningsministeriets forlag,
Frederiksholms Kanal 25 F, 1220 København K.
Tlf.: 3392 5220 – Fax: 3392 5219
eller hos en boghandler

Billedliste

Foto side 14: Tina Enghoff, Billedhuset

Tegninger: Ole Schwander

Illustrationen side 23 er med forlæg i

Søren Kjørerup: Medier og Mennesker,

Dansklærerforeningen, 1991.

Indhold

Forord 5

Indledning 8

Formål 9

Centrale kundskabs- og færdighedsområder 10

Læseplan 11

Vejledning 13

Generelle betragtninger 13

Tv i familiens liv 13

Ændringer i mediebilledet 14

Medier, mode og meninger 15

Interesser bag medierne 15

Faglige synsvinkler 16

Vekselvirkning mellem teori og praksis 16

Det sanselige, skabende og eksperimenterende 17

Informationsformidling og opinionsdannelse 17

Analyse og vurdering af mediebudskaber 19

Hensigter bag mediebudskaber 20

Forståelse, tolkning og vurdering 21

Mediegenrer 25

Blandingsgenrer 26

Programprofiler 27

Elevproduktion 27

Kommunikationsmodeller 27

Produktion af mediebudskaber 29

Udbytte af praktisk arbejde med medierne 30

Kritik af egen medieproduktion 30

Idéer til undervisningsforløb 31

Udviklingstendenser 34

Medier som redskaber i projektarbejdet 35

Faciliteter 35

Ophavsretsspørgsmål 37

Forord

Folkeskolens fag og obligatoriske emner er i faghæfterne beskrevet fag for fag, men det er vigtigt at holde sig for øje, at de udgør et samlet hele. De udgør en central del af den ballast, som børn og unge skal bringe med sig ind i næste årtusinde.

Elever modtager mange indtryk og gør mange erfaringer i deres hverdag – i skolen og uden for skolen, og skolens undervisning skal bidrage til, at eleverne kan opnå overblik og sammenhæng. Skolen skal medvirke til, at de mange informationer og erfaringer udvikler sig til indsigt og til forståelse. Og samtidig skal skolen sikre, at eleverne opnår en grundlæggende viden på alle centrale områder.

Indholdet i de enkelte fag er ikke valgt ud fra en forestilling om at udvikle »små fagfolk«. Undervisningen i dansk skal ikke gøre eleverne til dansklærere, i fysik til atomfysikere etc. Læseplanerne udgør rammerne for, hvad enhver ung eller voksen bør vide for at kunne tage stilling til tidens vidtrækkende kulturelle, politiske, økonomiske og miljømæssige spørgsmål. Undervisningen danner også grundlag for fortsat uddannelse, for at kunne skabe rammer om et rigt liv og for at kunne glæ-

des og undres over livets mangfoldighed og dybde.

Derfor må de enkelte fag ikke opleves stykvis og delt. Nogle fag er fælles om en humanistisk forståelse af tilværelsen, nogle fag indeholder en samfundsfaglig dimension, og andre fag giver erfaringer med naturvidenskabelige betragtningsmåder. Nogle fag giver viden om vor fysiske og sundhedsmæssige udvikling, andre giver mulighed for at opleve glæden og nytten ved praktisk bearbejdning af ting i omverdenen ved brug af redskaber. Mange fag udvikler færdigheder i at kommunikere med omverdenen, men ethvert sprog – dansk eller fremmedsprog – er en del af en kultur og må ikke blive til teknik alene. Forholdet mellem sprog og kultur er i særlig grad nærværende for de elever, som ikke er født eller opvokset i Danmark.

Eleverne skal gennem undervisningen erkende både mulighederne og begrænsningerne i fagenes betragtningsmåder. En del af undervisningen skal derfor fremover foregå tværfagligt og projektorienteret. Skolefagene udgør et ordningssystem i vor kulturkreds, men tilværelsen kan ikke forstås inden for de enkelte fags grænser. Behovet for

»sammenhængsforståelse« vil i perioder sprænge fagrammerne. Virkelighedsnær undervisning må tage sit udgangspunkt uden for skolens egen verden, men bearbejdes med de redskaber, der gennem generationer er udviklet inden for fagene.

Lokale læseplaner

I folkeskolelovens § 44, stk. 8 hedder det bl.a.: »Skolebestyrelsen udarbejder forslag til kommunalbestyrelsen om skolens læseplaner«. Og i § 40, stk. 3: »Kommunalbestyrelsen godkender skolernes læseplaner efter forslag fra de enkelte skolebestyrelser«. Loven lægger således op til, at initiativet til læseplansarbejdet tages på skolen. Dog kan der – afhængig af lokale ønsker og behov – være forskellige holdninger til, hvordan arbejdet bør tilrettelægges.

Nogle kommuner vil ønske at understrege den enkelte skoles egenart, andre vil ønske at understrege fællestræk ved det kommunale skolevæsen.

Ved udarbejdelse af egne læseplaner – eller indarbejdelse af ændringer i ministeriets vejledende læseplaner – skal man være opmærksom på, at også de lokale læseplaner bør skrives, så de angiver nogle overordnede og uomgængelige, men samtidig rummelige indholdselementer.

Samtidig bør de lokale læseplaner afspejle, at man har taget hensyn til folkeskolens overordnede formål, til samspillet mellem opfyldelse af fagets formål, inddragelse af centrale kund-

skabs- og færdighedsområder, elevernes forudsætninger samt undervisningens rammer. Det betyder bl.a., at læseplanerne skal være rummelige og give plads til fordybelse, overblik, sammenhæng og til ligeværdig og udviklende dialog. Det betyder endvidere, at udgangspunktet for undervisningen er elevernes behov, og det betyder endelig, at der i beskrivelse af progression skal tages hensyn til elevernes modenhed og udvikling.

Med folkeskolelovens krav om elevernes ansvarlige involvering i undervisningsprocessen vil skolens læseplaner være et naturligt udgangspunkt for en stadig dialog lærere og elever imellem. Dialogen skal sikre, at valg af arbejdsformer, metoder og stofvalg foregår i samarbejde.

Læreren har samtidig i et forpligtende samarbejde med kolleger og skolens ledelse ansvaret for forberedelse af egen undervisning og for inddragelsen af elever og forældre i relevante beslutningsprocesser.

Integration af edb

Lokalt skal man være opmærksom på, at edb skal beskrives som en integreret del af alle fag, hvor det skønnes, det naturligt kan fremme arbejdet med fagets forskellige områder. Dels skal alle elever have mulighed for at opnå nogle grundlæggende færdigheder, og dels skal fagene inddrage de informationsteknologiske hjælpemidler, hvor

de kan fremme arbejdet med fagenes begreber, emner og metoder.

Et grønt islæt

Af formålet for folkeskoleloven fremgår det, at folkeskolen skal bidrage til elevernes forståelse af menneskets samspil med naturen. Det grønne islæt er ikke kun et anliggende for biologi, geografi, natur/teknik og samfundsfag, men skal indgå i alle fag, hvor det skønnes naturligt i undervisningens sammenhæng. Eleverne skal have mulighed for at forbinde de naturfaglige indfaldsvinkler med andre fags betragtningssmåder og med stillingtagen, engagement, holdninger og handlinger.

Det praktisk-musiske

Den praktisk-musiske dimension er en vigtig del af den almene dannelse, og den skal derfor medtænkes i skolens daglige arbejde. Det skal fremgå af læseplanerne, hvilke muligheder der er i valg af indhold, arbejds- og udtryksformer. Det betyder, at eleverne ikke

blot skal have mulighed for at udtrykke sig praktisk-musisk, men at de også skal have mulighed for at møde en mangfoldighed af oplevelser og sanserindtryk.

Nogle fag er traditionelt gjort til de praktisk-musiske. Det betyder ikke, at de alene står for dette område, men at de både i indhold og arbejdsformer arbejder med det praktisk-musiske. Derfor har de en særlig forpligtelse til at give viden om indhold og arbejdsformer videre, så den praktisk-musiske dimension kan tænkes ind i alle fag, i tværgående emner og problemstillinger med hensyn til både indhold og udtryks- og arbejdsformer.

Jeg ved, læseplansarbejdet har været meget omfattende, og jeg vil gerne igen takke alle, der har bidraget til fornyelsen af skolens indhold. Med disse faghæfter er jeg sikker på, skolerne har fået det bedst mulige grundlag for undervisningen.

Ole Vig Jensen

Indledning

Ifølge lovbekendtgørelse nr. 55 af 17. januar 1995 om folkeskolen udsender undervisningsministeren hermed faghæftet for medier.

Hæftet indeholder formål, centrale kundskabs- og færdighedsområder, den vejledende læseplan og undervisningsvejledning for valgfaget.

Formål, centrale kundskabs- og færdighedsområder, vejledende læseplaner og undervisningsvejledninger er blevet til gennem et omfattende arbejde i 7 læseplansudvalg støttet af sekretariatsgrupper for hvert af folkeskolens fag og emner. I dette arbejde har medvirket repræsentanter for lærernes og forældrenes organisationer samt andre fagligt og pædagogisk kyndige personer. Virksomheden i læseplansudvalgene har været holdt sammen af et koordinationsudvalg, hvor bl.a. personer med indsigt i ungdomsuddannelserne og repræsentanter for kommunerne har deltaget. Endelig har formål, centrale kundskabs- og færdighedsområder og vejledende læseplaner været forelagt Folkeskolerådet til høring. Undervejs i arbejdet er der modtaget mange og værdifulde ideer og reaktio-

ner, som væsentligt har bidraget til at kvalificere resultatet.

Formål og centrale kundskabs- og færdighedsområder er bindende forskrifter for den enkelte lærer. Den vejledende læseplan henvender sig til de kommunale skolemyndigheder med angivelse af, hvorledes en skoles læseplan kan – men ikke nødvendigvis skal – udformes. Undervisningsvejledningen er tænkt som et inspirationsmateriale til brug ved lærerens tilrettelæggelse af undervisningen.

Følgende personer har deltaget i sekretariatsgruppens arbejde:

Leder af sekretariatsgruppen, fagkonsulent Bodil Lisbeth Olesen
Seminarielektor Hans Cornelius
Overlærer Liselotte Schlægelberger
Specialkonsulent Jens Frederik Kragholm

I øvrigt ønsker gruppen at takke journalist Palle Hermund, overlærer Susanne Gjessing, lærer Susanne Højsting og lærer Peter Hjørnet.

Ivan Sørensen

Formål

Formålet med undervisningen i medier er, at eleverne gennem oplevelse, produktion og analyse skal udvikle deres færdigheder i at forstå og bruge medier.

Stk. 2. Gennem arbejdet med forskellige medier skal eleverne erhverve sig indsigt i formidling og få mulighed

for at bruge medierne som personligt udtryksmiddel.

Stk. 3. Eleverne skal opnå forståelse af massemediernes betydning både i egen og fremmede kulturer, så de på den baggrund kan styrke deres handlemuligheder i og uden for skolen.

Centrale kundskabs- og færdighedsområder

Medierne er for børn og unge – ved siden af hjemmet og skolen – blevet den mest betydningsfulde dannelsesfaktor. Valgfaget medier omfatter både de trykte og de elektroniske medier.

Kundskaber og færdigheder erhverves inden for disse tre hovedområder, der i praksis indgår i et tæt samspil:

- Eleverne skal erhverve sig viden om mediernes betydning i samfundet.
Eleverne skal beskæftige sig med et alsidigt udvalg af mediernes teksttyper. De skal lære at skelne mellem dokumentarisk stof og fiktion samt mediernes blandingsgenrer.
- Gennem analyse og vurdering af egne og andres brug af medier,

udvikles elevernes forståelse af de hensigter, hvormed forskellige mediegenerer bliver produceret. Medieanalysen omfatter for de elektroniske mediers vedkommende analyse af elementer som billede, lyd, montage og redigering. Analysen af de trykte medier omfatter først og fremmest tekst og billede og deres indbyrdes relationer.

- Eleverne skal gennem produktive forløb erhverve et grundigt kendskab til mediernes teknikker, virkemidler og de måder, medieprodukter opfattes på. Samtidig udvikler eleverne færdigheder i at bruge medierne til udtryk og meddelelse i æstetiske og demokratiske processer.

Læseplan

Det centrale i valgfaget medier er at arbejde med kommunikationsforholdene i samfundet.

Faget medier baseres på en helhedsopfattelse af kommunikation og medier i samfundet. Faget tager sit udgangspunkt i elevernes oplevelser og erfaringer som mediebrugere. Undervisningen omfatter praktisk arbejde med kommunikation og analyse af udvalgte medieprojekter.

Faglige synsvinkler

I undervisningen indgår stof fra de tre hovedområder:

1. Produktioner med:

- trykte medier
- elektroniske og filmiske medier
- computer og multimedier.

2. Analyse og vurdering af:

- elevernes egne produktioner
- radio- og tv-mediets udsendelser; af emner kan nævnes: licensfinansierede og kommercielle stationers særpræg, satellitkommunikation, nationale, regionale og lokale stationers formidling af nyheder, oplysning, kultur, underholdning og reklamer

- de trykte mediers opgaver, hensigter og forskellige former for formidling; af emner kan nævnes: landsdækkende, regionale og lokale aviser, områdeblade og landsdækkende og internationale tidskrifter, ugeblade, plakater og kunstreproduktioner. Hertil kommer forskellige muligheder for formidling af nyheder, oplysning, kultur, underholdning, reklamer, public relation, sponsorering mv.

Herudover kommer undersøgelser af læseres og seeres vurderinger af mediernes indhold og forskellige befolkningsgruppers brug af og holdninger til medierne.

3. Teoretiske overvejelser om:

- kommunikationsprocesser
- programgenrer
- dramaturgi og fortællemåder
- mediers historie og udviklingstendenser i nutiden og fremtiden
- mediernes samfundsmæssige, kulturelle, psykologiske og æstetiske funktioner.

Undervisningens indhold

Til undervisningen i medier vælges emner, der er vigtige for eleverne, og som tillige er relevante i forhold til debatten i samfundet og i forhold til de emner, der arbejdes med i skolens andre fag.

Stofvalget skal være alsidigt og belyse mediernes funktion ved tilblivelsen af information, holdninger og værdier.

Undervisningen bygges op som en vekselvirkning mellem produktion og analyse.

Der arbejdes med håndværksmæssige færdigheder i enkle og mere sammensatte produktionsformer. Eksperimenter med elevernes egne medieudtryk indgår tillige i undervisningen.

Det medieteoretiske område inddrages i en stigende sværhedsgrad, hvor det falder naturligt i analysen og produktionsforløbet. Teori skal omfatte elementer fra hele kommunikationssituationen.

Eleverne skal diskutere, hvordan lokale og globale budskaber formidles og modtages.

Vejledning

Generelle betragtninger

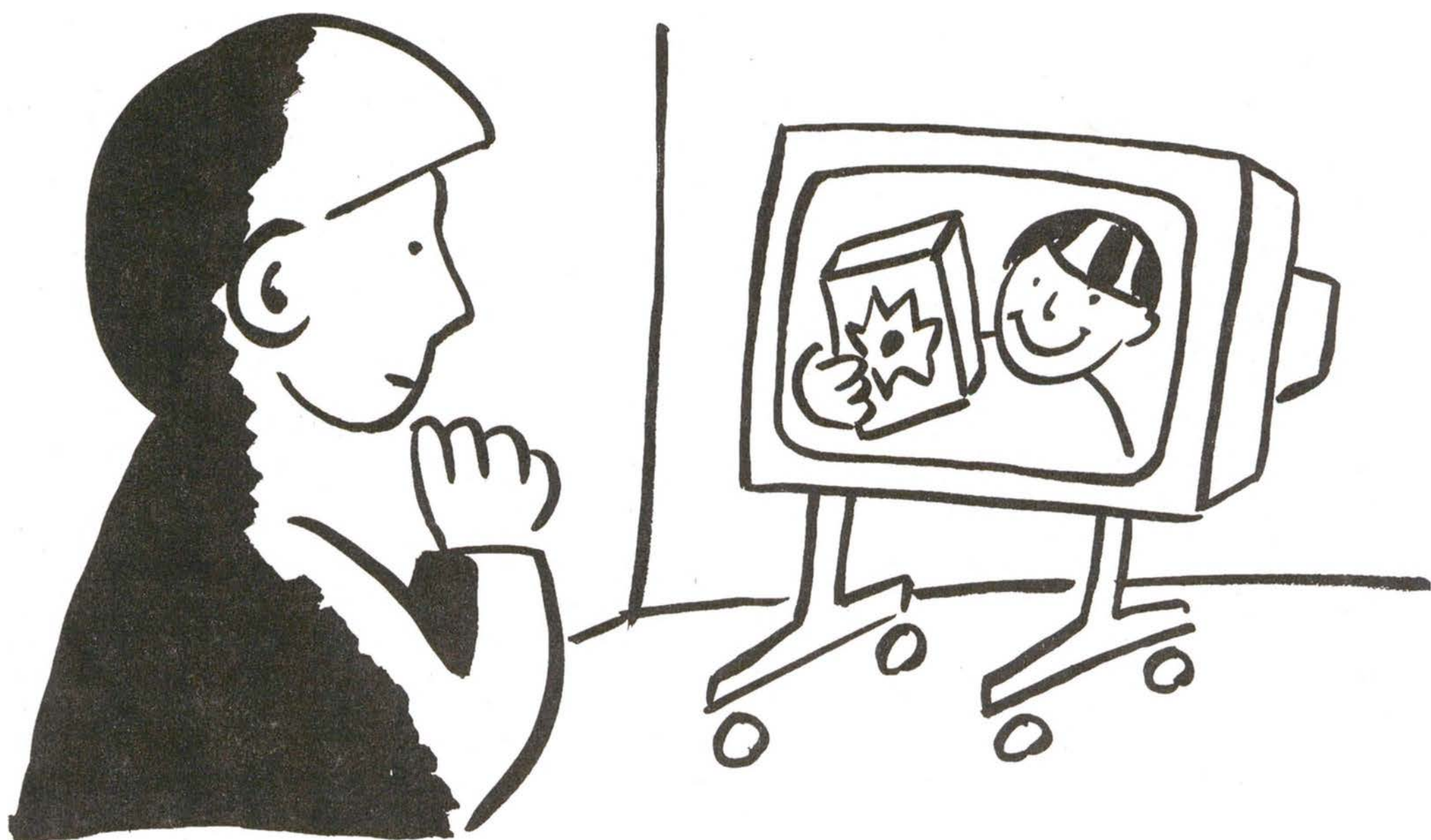
Medier optager en betragtelig del af børns og unges hverdag. Forældrene til de børn, som går i skole nu, var den første generation, der voksede op med fjernsynsapparatet i dagligstuen.

Gradvis er fjernsynet kommet til at fylde mere i børnenes univers, såvel i tid som i deres bevidsthed. Ligesom andre medier gør det: båndoptagere, ghettoblaster, cd-afspillere, kameraer,

computerspil og pc'ere for blot at nævne dem, der har fanget opmærksomheden hos børn og unge. Billeder i reklamer og i såvel dagspresse som ugeblade udgør en væsentlig del af de tilbud, der appellerer til børns og unges sanser.

Tv i familiens liv

Mens forældregenerationens tv-apparat fik status af »familiealter«, et sted hvor man samledes om fælles oplevelser, er vore dages familiemedlemmer i stigen-

Billedet fjernet på grund af ophavsret

de grad adskilt, når de ser tv: 2 ud af 3 teenagere har deres eget tv på værelset – en stor del af dem råder tillige over en videoafspiller.

De nye elektroniske medier har medvirket kraftigt til de ændrede samværsnormer i familien. Ændringer i placeringen af TV-Avisen og Nyhederne skaber uro i familiens døgnrytme, og pludselige programforskydninger, som rammer de populære børneudsendelser, mødes ofte med telefonstorm og læserbreve fra småbørnsfamilier.

For 1990'ernes børn og unge eksisterer tv og de øvrige medier som en uadskillelig del af deres tilværelse, og de er leverandører af oplevelser af mange slags.

Derfor er det af vital betydning, at børnene også møder medierne i skolens undervisning. Det sker først og fremmest i danskundervisningen, men i valgfaget Medier gives der særlig mulighed for at sætte sig ind i mediernes sprog og rolle i samfundet.

Ændringer i mediebilledet

Medierne har åbnet nye muligheder for såvel information som underholdning. De stadig flere tv-kanaler, som frembyder en strøm af nyheder, dokumentariske skildringer og fiktion i en underholdende, spændende eller anden engagerende form, har tillige øvet indflydelse på de hidtil kendte kommunikationsmidler: radio, aviser, uge-

blade og andre trykte medier har i de senere år skiftet form, indhold og tone.

Konkurrencen har været hårdest for dagspressen, og bladdøden har været et memento til den nære demokratiske debat og politiske opinionsdannelse. Aktualiteten – og for tv's vedkommende tillige billeddækningen – er de elektroniske mediers styrke i konkurrencen. Indtryk af begivenheder fra det nære samfund såvel som fra den store verdens brændpunkter kan hentes ind i stuen, omtrent når de finder sted.

I betagelsen af tv's og radios evne til hurtigt at være på pletten og formidle førstehåndsindtryk, må den trykte presses fortrin ikke glemmes: dagbladsjournalistikkens grundige research, der sætter begivenhederne ind i en forståelsesramme, yder læserne muligheder for fordybelse og eftertanke og giver dem et grundlag for ud fra egne holdninger at tage stilling til informationerne.

Medier, mode og meninger

På de klassetrin, hvor undervisningen i medier foregår, skærpes opmærksomheden for mediernes rolle som trendsættere og som meningsdannere. Store børn og unge følger gennem medierne nyopdagede musikformer og -idoler, og personer, som danner mode, tjener ofte som forbilleder i en tid, hvor usikre unge afsøger mulighederne for at indkredse og etablere en egen identitet.

Meninger om livet og samfundet, om tilværelsens fundamentale spørgsmål og grundlæggende såvel som aktuelle politiske problemer får daglig næring af medierne. For at kunne forholde sig til mediernes budskaber, må man kende såvel deres værdigrundlag som den måde, de bliver formidlet på. Det første spørgsmål, som melder sig, er naturligvis: Hvad er hensigten? I oplagte tilfælde, som fx ved reklamer, er næppe nogen i tvivl: Hensigten er selvfølgelig at få os til at købe produktet.

Når det derimod handler om holdninger, er mediebudskabet ikke altid lige gennemskueligt. I samfund, hvor statsmagten eller kapitalstærke enkeltpersoner styrer medierne, er det nærliggende, at særlige interesser fremmes gennem udsendelser eller trykte tekster. Er ensidigheden iøjefaldende – som fx ved propaganda – er det let at forholde sig til mediebudskabet.

Virkemidlerne kan imidlertid udnyttes så artistisk, og fakta og fiktion kan blandes på en så virkningsfuld og overbevisende måde, at det kan være vanskeligt at skelne »det sande fra dets skin«, at kunne adskille kendsgerninger fra holdninger.

Interesser bag medierne

Mens man tidligere var klar over de forskelle, der herskede i informationsordenen i henholdsvis diktatoriske regimer og demokratiske stater, har udviklingen i et land som Italien vist, at

selv i demokratiske nationer kan indehavere af regeringsmagten udnytte denne position til egen fordel gennem et dominerende medieudbud.

Indsigt i ejerforhold og politiske og økonomiske interesser hører til blandt forudsætningerne for at kunne vurdere den elektroniske og trykte presses rolle i samfundet. Tilblivelsen, opbygningen og formidlingen af informationer, værdier og holdninger må gøres til genstand for analyse i medieundervisningen. Det er selvsagt store og komplicerede forhold, der her er tale om. Men udvælger man et konkret program, en medietype eller en eller flere avisers behandling af samme sag, har eleverne et materiale eller en problemstilling, de kan forholde sig til, dvs. opleve, beskrive, analysere, fortolke og vurdere. Dermed er det første skridt taget til at blive kvalificeret til bevidste medie-(for)brugere.

I sammenhæng med det analytiske arbejde opstår overvejelser over, hvordan dette eller hint medieudtryk er blevet til og blevet brugt og med hvilken virkning. Sådanne overvejelser fører naturligt til løsning af praktiske opgaver. Hvordan kunne du selv tænke dig at udtrykke din mening, fortælle en historie – eller sælge et budskab?, kan opfordringen fra læreren lyde. Ofte har netop reklamegenren udfordret børn, når de første gang skulle forsøge sig som medieproducenter inden for presse eller tv.

Faglige synsvinkler

Vekselvirkning mellem teori og praksis

Som hovedregel tager undervisningen udgangspunkt i et konkret medieprodukt. For det meste er der tale om et allerede eksisterende medieprogram, en film, et radioprogram, et serieprogram fra fjernsynet eller en avistekst. Der kan også være tale om et selvproduceret medieprogram.

Samtalen om programmet kan starte med spørgsmål som:

- Hvordan er programmet opbygget?
- Hvad er programmets budskab/budskaber?
- Hvem er afsender/producent af programmet?
- Hvem ønsker afsenderen at henvende sig til?
- Hvordan har producenten ved sit valg af virkemidler eller sprog underbygget sit budskab?
- Hvad har producenten gjort for at holde modtagerens opmærksomhed fangen?

Gennem arbejdet med sådanne spørgsmål udvikles der et begrebsapparat om mediernes sprog hos eleverne og en begyndende teoridannelse om kommunikation.

Når eleverne arbejder i praksis med at fremstille et medieprogram, diskuterer de programopbygning og valg af virkemidler for at nå den ønskede målgrup-

pe. Dette er også en teoretisering af mediarbejdet.

Det er en god idé hele tiden at stille spørgsmål om valget af virkemidler til det arbejde, der er igang.

På denne måde fremkommer en vekselvirkning mellem teori og praksis i undervisningen.

Det sanselige, skabende og eksperimenterende

Medieprogrammer skal opleves. Dette kan gøres enten i deres helhed eller som udvalgte dele. Det tilrådes overvejende at tage udgangspunkt i gode medieoplevelser. Fx programmer, der har en betydning for eleverne, eller programmer, der rummer kvaliteter af betydning for kultur- og samfundsdebatten.

En god medieoplevelse er også oplevelsen af at lave noget selv. Det hører med til god arbejdsdisciplin, at de medieprodukter, som eleverne selv er med til at producere, gøres færdige – gives en finish, så de kan præsenteres for og diskuteres med andre elever.

Derved kan de opleve tilfredsstillelsen ved det færdige produkt.

Læreren påtager sig i denne forbindelse at opmuntre eleverne til at opnå et rimeligt kvalitetsniveau og vejleder dem med hensyn til afslutning af processen.

Eleverne vælger sammen med læreren et overskueligt emne at lave deres egne programmer over og nogle programty-

per, som de gerne vil beskæftige sig med.

Lysten til at eksperimentere og gå ud over de etablerede genrer og former bør opmuntres, hele tiden med kommunikationssituationen for øje.

At gøre elevernes egne medieforløb til genstand for samme analytiske fremgangsmåde som de professionelles produkter er i øvrigt med til at fastholde princippet om en vekselvirkning mellem produktion og analyse, mellem praktiske udtryksforløb og teoretiske overvejelser. Samtidig forlener gennemførelsen af dette bærende princip elevernes eget mediarbejde med en seriøsitet, som ligger på linie med arbejdet med de professionelle medieproduktioner.

Informationsformidling og opinionsdannelse

Medierne giver i et vist omfang mulighed for, at borgerne og dermed også skoleelever kan komme til orde. De kan søge at starte en debat for at ændre på nogle forhold i deres omgivelser. Eleverne kan således på skolen, i det lokale samfund eller i deres by deltage i den offentlige debat om et for dem aktuelt emne. Fx en ombygning af skolen, oprettelse af fodgængerovergange eller lignende. Ved at søge at komme til orde lærer de om demokratiet og om den enkeltes muligheder. Ved at analysere de mediebudskaber, de eller andre søger at afsende, kan de ligeledes forstå kommunikatio-

nens samfundsmæssige funktion og formål.

Ved at diskutere tekster eller programmer fra andre samfundstyper eller ved at læse om dem, kan eleverne få en fornemmelse af, hvorledes kommunikation som propaganda eller reklame kan medvirke til at opildne en stemning eller fremme en holdning.

Når eleverne stilles overfor et medieprogram eller en tekst, er det første afgørende spørgsmål: hvad er funktionen af denne kommunikation for sam-

fundet, for målgruppen, for producenten og for eleven selv?

Medierne opfylder nogle funktioner eller samfundsmæssige behov. Det vil sige, at de på den ene side indgår som informationsveje i beslutningsprocesser og på den anden side har en rekreativ og opdragende virkning.

Eksempler på opgaver

1. Sammenlign et tv-avis-indslag om naturforhold, fx »Vejret«, med en episode fra serien »90210« eller en tilsvarende populær ungdomsserie med

henblik på informationsværdi og formål/funktion.

2. Diskuter nogle af avisens forskellige teksttyper og lokal-tv's dækning af en hændelse eller et tema med henblik på at analysere disses betydning for meningsdannelsen og den politiske proces.

3. Hvem styrer medierne?

Dette spørgsmål kan undersøges, ved at eleverne selv opretter en redaktion og arbejder journalistisk med at finde udklip eller film om det, ved at gå på biblioteket og læse om det og ved at spørge folk, der arbejder professionelt med medier eller i medierne. Afslutningsvis formidles resultaterne i form af en avis, en brochure eller et kort tv-indslag.

Spørgsmålene kan for eksempel lyde:

- Hvordan er ejerforholdene i dansk presse?
- Hvilken indflydelse har politikerne på radio og tv?
- Hvilken betydning har tv-reklamen for programpolitikken?
- Hvad koster en annonce i tv, på bussernes sider eller i S-toget?
- Hvem tjener penge på at udgive en avis eller lave fjernsyn?
- Hvem ejer pladeselskaberne og filmselskaberne, og hvilken sammenhæng er der med forskellige andre brancher?
- Hvad betyder den trykte presse for radio og tv?
- Undersøg lokalsamfundets avisudvikling. Hvilke aviser har vi nu?

Har der tidligere været flere? Hvad stod de for? Hvorfor er de lukket?

Ved selv at være skabende og eksperimenterende opnår eleverne erfaringer med mediernes formmæssige muligheder – fra det fint sansede udtryk til det budskab, der nærmer sig det groft manipulerende.

Analyse og vurdering af mediebudskaber

At analysere er en arbejdsform, som også forekommer i andre af skolens fag, mest almindeligt i dansk. Når det drejer sig om analyse og vurdering af mediebudskaber, er der udviklet forskellige modeller.

Det er vigtigt at slå fast, at det ikke handler om »at analysere« for øvelsens skyld – men om at gøre brug af analysemetoder til at opnå en dybere forståelse af et nyhedsindslag, et radio-interview, en musikvideo, en annonce eller en tv-serie. Den analysemetode, man vælger i det konkrete tilfælde, må være afhængig af, hvilken forståelse og erkendelse læreren ønsker at opnå. Om det gælder form og struktur, psykologiske/sociologiske forhold, modtagersituation osv.

Det drejer sig om at søge at nå frem til svaret på en række relevante spørgsmål og derigennem blive klogere på mediernes sprog og indhold samt kommunikationssituationen.

De første øvelser i så henseende kan finde sted i forbindelse med diskussionen af elevernes egne produkter, senere inddrages mere komplicerede professionelle programmer.

Hensigter bag mediebudskaber

Som omtalt under »Generelle betragtninger« er nogle hensigter mere gennemskuelige end andre, det omtalte eksempel handlede om propaganda. Imidlertid fortæller historien os, at propaganda under visse samfundsmæssige omstændigheder har haft og kan have en effekt – den tilsigtede. En betingelse, for at man som mediebruger ikke skal falde for propagandaens budskab, er et højt oplysningsniveau og adgang til flere informationskilder. I et demokratisk samfund vil fx et politisk propagandaskrift provokere til stillingtagen: læserne kan acceptere budskabet, afvise det eller sætte det til debat.

En anden type mediebudskaber, annoncer, lægger ifølge sagens natur heller ikke skjul på hensigten bag: at overtale, fx vælgerne via politiske valgplakater, eller at sælge, fx varer ved hjælp af reklamefilm.

En lærebog eller en OBS-film har information som sin hensigt. Én type annoncer vil hævde det samme: at deres budskab er af informativ art: der meddeles nogle facts om et produkt. Men selv om formålet naturligvis er, at læseren skal købe produktet, fremtræder det ikke åbent, hensigten er skjult.

Endelig kan et mediebudskab også formidle værdier og holdninger, som ikke direkte har med den annoncerede vare at gøre. Sådanne budskaber betegnes som indirekte.

Hensigterne bag mange medieprodukter kan eleverne nemt identificere: et tv-show eller en vittighedstegning tjener oftest til at underholde, mens en film eller en kunstudstilling kan give tilskueren en kunstnerisk oplevelse, og en musikvideo kan bringe tv-seeren i en stemning eller til en erkendelse. Hertil kommer naturligvis musikvideos funktion som markedsføringsmedie. Når dette er sagt, skal det dog tilføjes, at diskussionen om information, underholdning og kunst i medierne er mere kompliceret end antydnet.

Betragter man de elektroniske massemedier, radio og tv, vil man finde, at de er styret af forskellige interesser – fra den mest rendyrkede business-tankegang til den mest uegennyttige idealisme.

De kommercielle radio- og tv-stationer, hvis eksistensgrundlag er annonceindtægter, skal tiltrække så mange lyttere og seere som muligt, og programfladen bliver præget af dette forhold. Disse vilkår deler de med den trykte presse.

Græsrodsradioer og -tv-stationer bygger deres virksomhed på frivillig arbejdskraft, og de eksisterer, så længe der er tilstrækkelig mange, der aktivt

vil støtte deres idégrundlag. Dette kan variere fra religiøse bevægelser til politiske grupperinger.

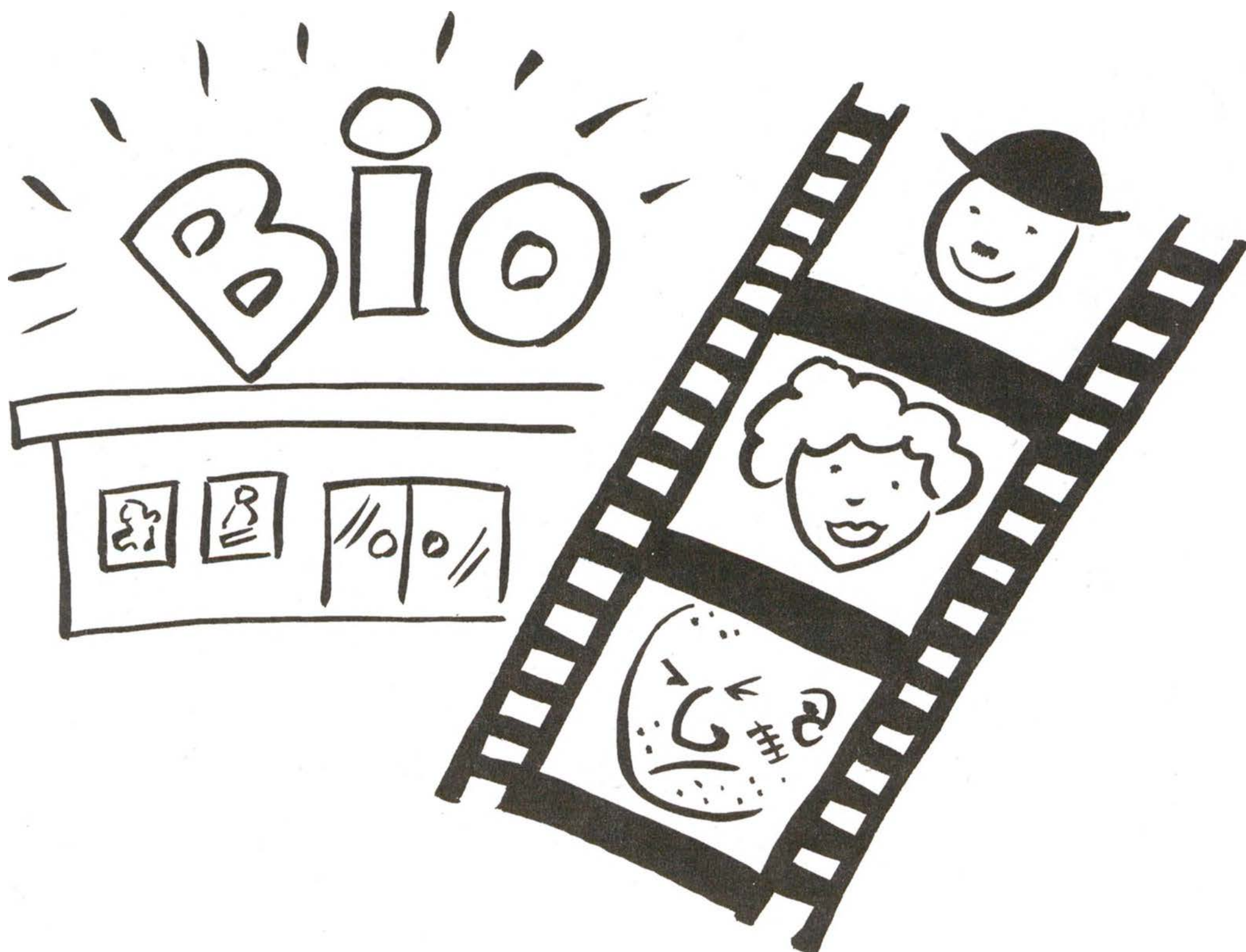
Imellem disse to typer radio og tv ligger de landsdækkende stationer, som ifølge lovgivningen har public service forpligtelser: Danmarks Radio og TV2.

Forståelse, tolkning og vurdering

Mødet med et medieprodukt, fx en film eller et billede, resulterer som regel i en umiddelbar oplevelse, et første sanseindtryk, som sætter nogle spor og forarbejdes mere eller mindre bevidst. Man søger at indpasse den nye ople-

velse i mængden af allerede kendte indtryk og forholder sig til den ud fra lignende situationer. Den sansemæssige oplevelse går forud for en egentlig analyse. Har man været ude for stærke oplevelser – af spændingsmæssig, følelsesmæssig eller kunstnerisk karakter – må man have dem på afstand, før man kan forholde sig analytisk til dem.

Afgørende for opfattelsen og forståelsen af medieprodukter er tillige de kommunikationsmæssige omstændigheder, hvorunder de opleves, den sammenhæng de forekommer i, og den brug modtageren gør af det oplevede budskab. Her spiller modtagerens

sproglige og kulturelle baggrund ind og påvirker brugen.

Man søger uvilkårligt en mening, en forståelse i det, man er blevet præsenteret for – og her kan analysen hjælpe. Hvis den er vellykket, kan den udvide den første umiddelbare oplevelse og gøre den mere nuanceret.

En forudsætning for, at eleverne kan forstå, tolke og vurdere mediets budskab er, at de beskriver, hvad de ser, hører og oplever. Også i andre situationer er det af betydning at være i stand til at verbalisere sine indtryk.

Man kan vælge en bestemt fremgangsmåde eller rækkefølge i beskrivelsen. Gælder det et ugeblad, vil beskrivelsen i første omgang handle om bladets opbygning og disponering af forskellige stofområder. Dernæst kan man vende sig mod udvalgte teksttyper: feature, modestof, opskrifter, noveller, brevkasser m.m. Man kan studere brugen af illustrationer (tegninger og fotos) til de forskellige typer indhold, og dette kan følges af en mere indgående beskrivelse af en artikel eller en rubrik. Rækken af spørgsmål, man kan stille til det udvalgte mediebudskab, kan naturligvis varieres alt efter medium og efter drøftelse på holdet: hvad finder eleverne er væsentlige spørgsmål?

I nogle analyseforløb indføres herefter en fase, som betegnes udredning. Her gøres der brug af viden om forhold, der har relation til medieproduktet,

men som ikke umiddelbart kan iagttages. Der kan være tale om kendskab til kulturelle fænomener, som iagttageren kan kombinere med det beskrevne for derved at nå frem til nye sammenhænge

I fortolkningsfasen beskæftiger man sig yderligere med nye og større sammenhænge. Her kan det være vigtigt at skelne mellem en tilstræbt objektiv og en mere subjektiv fortolkning, hvor den sidstnævnte repræsenterer tilskuerens private associationer. Samtidig med at der gennem analysen indføres en objektiv forståelsesramme, bør elevernes egen oplevelse repekteres.

Som en givtig indfaldsvinkel kan man som i illustrationen øverst på næste side tage udgangspunkt i modtagernes interesser.

Forslag til undervisningsforløb:

Analyse af mediernes behandling af et emne.

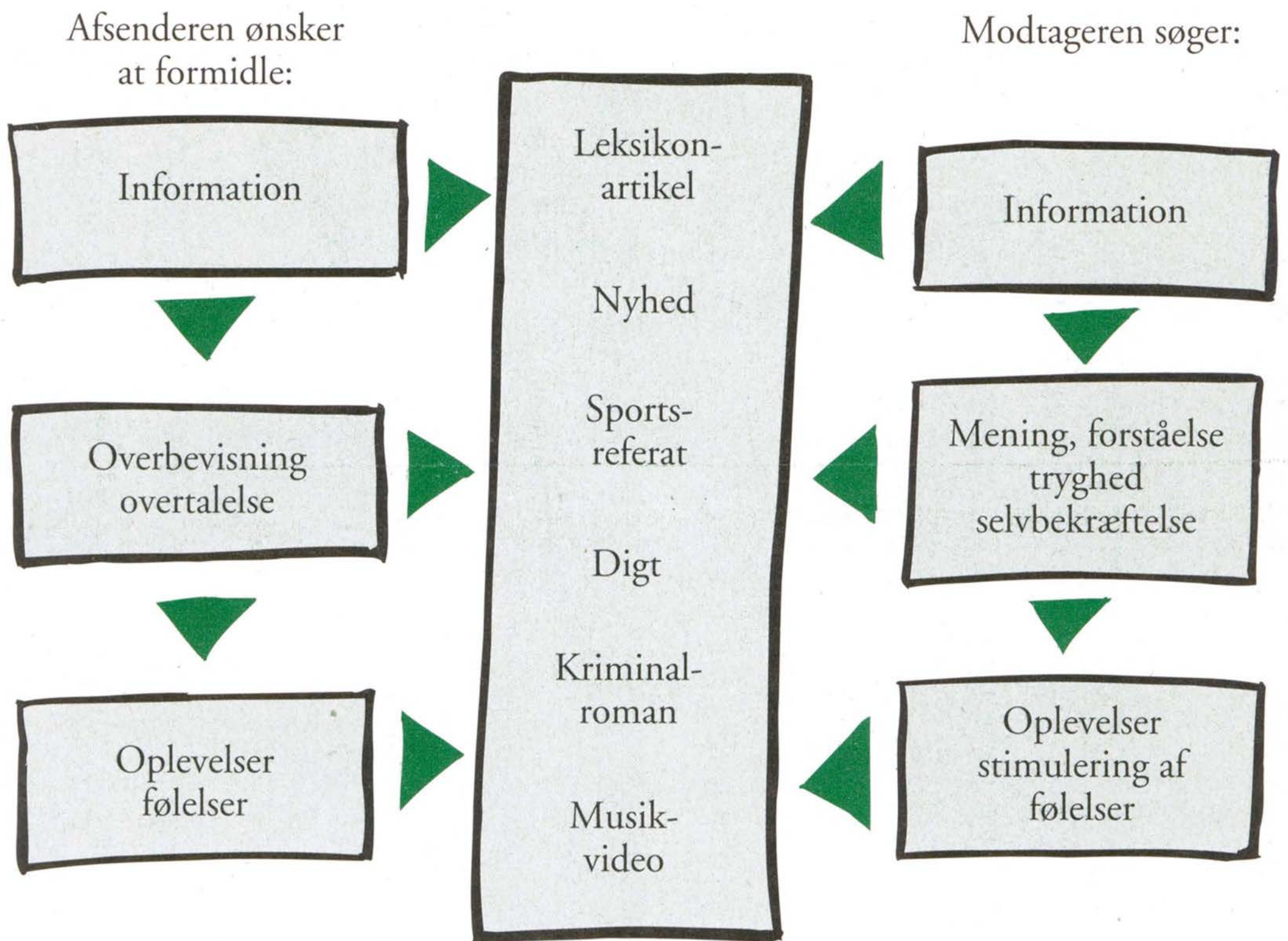
1. Find et aktuelt emne, som behandles i de fleste medier.

Elevgrupper får til opgave at følge behandlingen i såvel elektroniske som trykte nyhedsmedier og diskutere forskellene.

■ Hvor meget gør de enkelte medier ud af sagen? (Minutter, spalter, illustrationer, sider og synsvinkler).

■ Hvilken placering får emnet? (Prioritering i programmet, forsiden, bagsiden, lokalsiderne).

Motiver til at bruge medier

- Hvordan lyder overskriften?
- Hæfter mediet sig ved de overordnede sider af sagen eller de konkrete detaljer?
- Hvorfor behandler de forskellige medier emnet forskelligt?
- Hvem henvender de pågældende medier sig til – og hvem ser, lytter til og læser dem?
- Hvem bestemmer, hvad der skal udsendes eller trykkes i de enkelte medier?

2. Sammenlign forsiderne på nogle af dagens aviser og diskutér, hvilke forskelle der er. Lyt derefter til en radioavis og se en TV-Avis og TV-nyhederne.

- Find ud af hvilke af nyhederne fra aviserne, som også behandles i radio og tv.
- Hvorfor vælger de forskellige medier forskellige nyheder?

3. Besøg en radiostation, en tv-station og/eller en avisredaktion og spørg redaktøren, hvorfor stationen behand-

ler de emner, den gør. Foreslå dem andre emner, som har jeres interesse – diskutér med dem, hvorfor de (måske ikke) vil tage dem op til behandling.

Imidlertid er billedet af medierne som nyhedsformidlere – dvs. som dem, der opfanger, registrerer og videresender en nyhed – ikke entydigt og fuldstændigt. Den undersøgende eller dybdybende journalistik er et eksempel på

mediernes funktion som dem, der bestemmer, hvilke sager der skal sættes på dagsordenen i den offentlige debat. Endelig bør begrebet medieskabte nyheder tages op til behandling i undervisningen, hvor det vil være oplagt at studere, hvordan medierne selv tager initiativer til begivenheder, som så gøres til genstand for mediedækning på forskellig vis.

Mediegenerer

Betragter man de indslag, medierne bringer, kan man som ovenfor antydet skelne mellem de to grove kategorier, man normalt opstiller: fakta og fiktion. Denne genreopdeling gælder mere de elektroniske medier og ugepressen end avisen, idet fiktionsstoffet i dagspressen begrænser sig til tegneserier og af og til skønlitterære produkter.

Elevernes arbejde med mediegenererne kan for eksempel foregå som et konkret arbejde med udvalgte aviser, TV-Avisen/TV-nyhederne og Radioavisen. Eleverne kan søge at karakterisere de enkelte indslag ud fra de nedenstående genrebegreber, dels i fakta og fiktion og dels i stofområder.

Som det ældste medium har avisen lagt navne til genrebetegnelser i de senere tilkomne medieformer: radio og tv – og specielt på det journalistiske felt. For den faglige etik er det vigtigt at fastholde sondringen mellem formidlingen af informationer og tilkendegivelsen af meninger – hvad enten det er bladets egne (ledere, kommentarer) eller læsernes (debatindlæg, breve).

På det informative område dyrker journalister forskellige genrer, hvoraf de væsentligste er referatet, reportagen og interviewet.

Referatet er en gengivelse af begivenheder, som journalisten redegør for, fx et byrådsmøde eller en domshandling, hvor han var tilstede, eller som han

udformer på basis af kilder.

Der tales om reportage, når journalisten (reporteren) har været ude i marken at hente sit stof. Sportsreportagen er en type, der er velkendt for de allerfleste elever. I radioreportagen er idealet, at lytteren gennem reporterens billedrige og handlingsmættede skildring så at sige er med i begivenhedsforløbet og ser det for sig.

Interviewet er en udbredt form i alle medier.

Blandt interviewtyperne er de mest kendte:

- Ekspertinterviewet eller det informative interview henter viden om et emne.
- Portræt- eller personinterviewet skildrer en interessant person.
- Holdnings-interviewet bringer meninger, kommentarer.
- Voxpop er korte meningstilkendegivelser fra manden på gaden.
- Det afslørende interview, hvor den interviewede er »offer«.
- Mikrofonholder-interview, hvor journalisten er passiv formidler af den interviewedes meninger.

Som før nævnt gives der i avisens meningsstof plads for den demokratiske debat: avisens egen holdning kommer til udtryk på lederpladsen og i mindre rubrikker som kommentarer og klummer, mens læsernes bidrag kommer frem i kronikker, læserbreve og andre indlæg.

Med radioen er der opstået nye genrer, som i høj grad knytter sig til det fak-

tum, at man udtrykker sig i lyd. Fra radioens start havde musikken og foredraget en dominerende plads, men snart kom hørespillet og senere radioteatret til. Hermed var fiktionen, dvs. dramatiseringen og den fortællende form, blevet en klassisk radiogenre.

Blandingsgenrer

Radioen har udviklet montagen til en kunstnerisk form, der i sig har elementer af reportage, interviews, musik, måske dramatiske forløb og andre lydoptagelser – ofte med en oplevelsesrig effekt i forhold til lytterne.

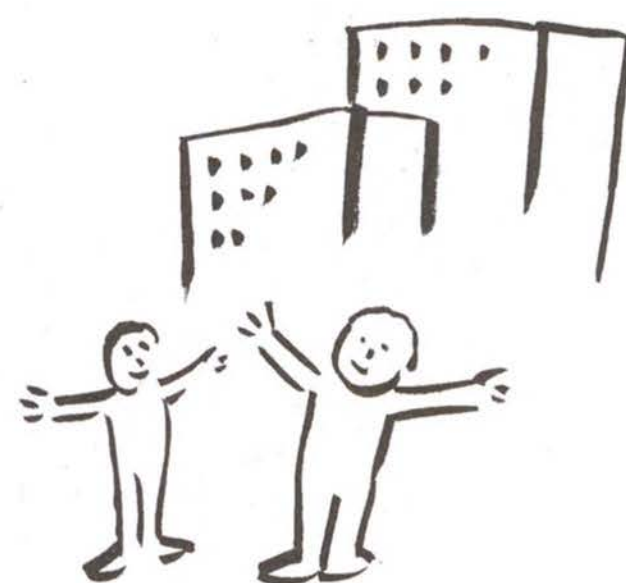
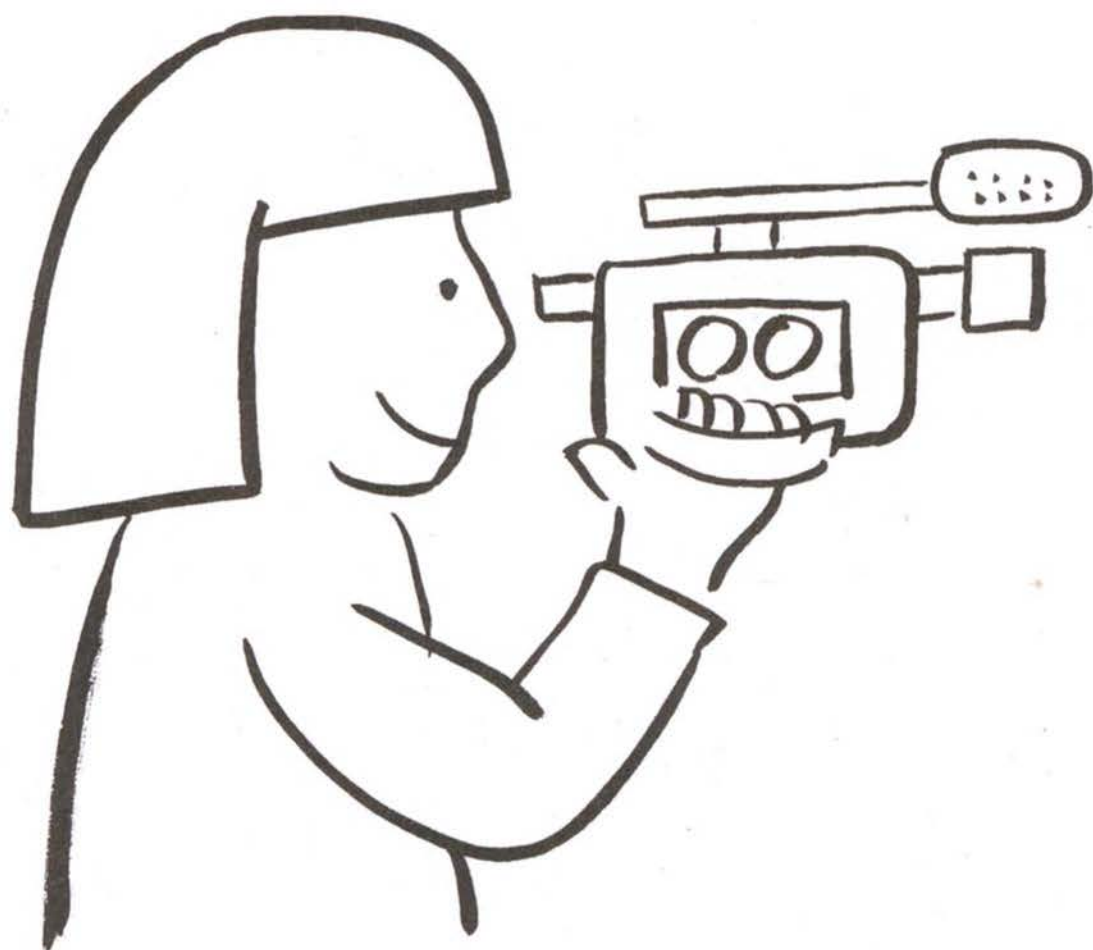
Montagen er en speciel programtype, hvor forskellige genrer mixes. Andre former, hvor genrerne blandes til en ny form, er fx faktion – fakta + fiktion – hvor faktiske forhold og begi-

venheder fremstilles i en dramatisk form.

Doku-dramaet er en klassisk og kunstnerisk tilgang til stoffet og omhandler typisk historiske hændelser (fx tv-serien Matador).

Blandingsgenren drama-dokumentar bruger træk fra tv-journalistikken (fx samfundskritiske tv-spil eller dramatiserede reportager som sagen om Pedal Ove). I forlængelse heraf kan også nævnes rekonstruktionen som form.

I fjernsynets bestræbelser på at gøre sagligt stof underholdende har man kreeret nye genrebegreber: info-tainment, sammentrængt af information og entertainment (fx Eleva2ren) og edutainment, hvor første led stammer

fra education og dermed antyder, at det drejer sig om undervisningsprogrammer af et underholdende tilsnit. Begrebet edutainment er især udviklet inden for spil på computer, tv og cd-rom.

Det er indlysende, at kendskabet til såvel de rene genrer som blandingsformerne er en nødvendig baggrund for at kunne forstå og tolke de budskaber, der formidles via disse programtyper. Det er derfor nærliggende at tage eksempler på sådanne programmer op til analytisk behandling.

I undervisningen kan eleverne finde eksempler på, hvordan udviklingen af disse blandingsgenrer har bredt sig til andre massemedier, ikke mindst de trykte.

Programprofiler

Læseren, seeren eller lytteren har visse forventninger til det medie, der aktuelt modtages: er det – groft sagt – for at blive klogere eller for at blive underholdt, man køber bladet eller tænder for radioen eller fjernsynet. Man ved på forhånd, at man får informationer i seriøse aviser og faglige tidsskrifter, ligesom i bestemte programtyper i radio – hovedsagelig i P1 – og i tv (aktualiteter og faktaprogrammer).

Går man efter stof af mere underholdende tilsnit, vil man vende sig mod ugebladene, tænde for P3 eller en lokalradio eller lukke op for en af de

udenlandske tv-kanaler eller underholdningsudsendelser i TV1 og TV2.

Programfladerne i tv og radio kan gøres til genstand for undersøgelser, og man vil da finde, at der fx i DR's P2 og P3 samt i næsten alle nærradioer produceres udsendelser, som består i en blanding af populær musik, nyheder, aktualiteter, sport og servicemeddelelser (om trafik og vejr). Musikken er det gennemgående element, og ofte planlægges der med præcise forhold mellem talestof og musikalske indslag. I Danmarkskanalens landsprogrammer er fx 55% af sendetiden musik og 45% tale.

Eleverne kan i denne sammenhæng undersøge, hvordan musikkens og studieværternes stil afpasses efter, hvilket lytterpublikum man henvender sig til, eller hvad P1's programflade består af. Hvilke typer musik sendes der på de forskellige radiostationer? Hvordan er programværternes sprogbrug?

Elevproduktion

Kommunikationsmodeller

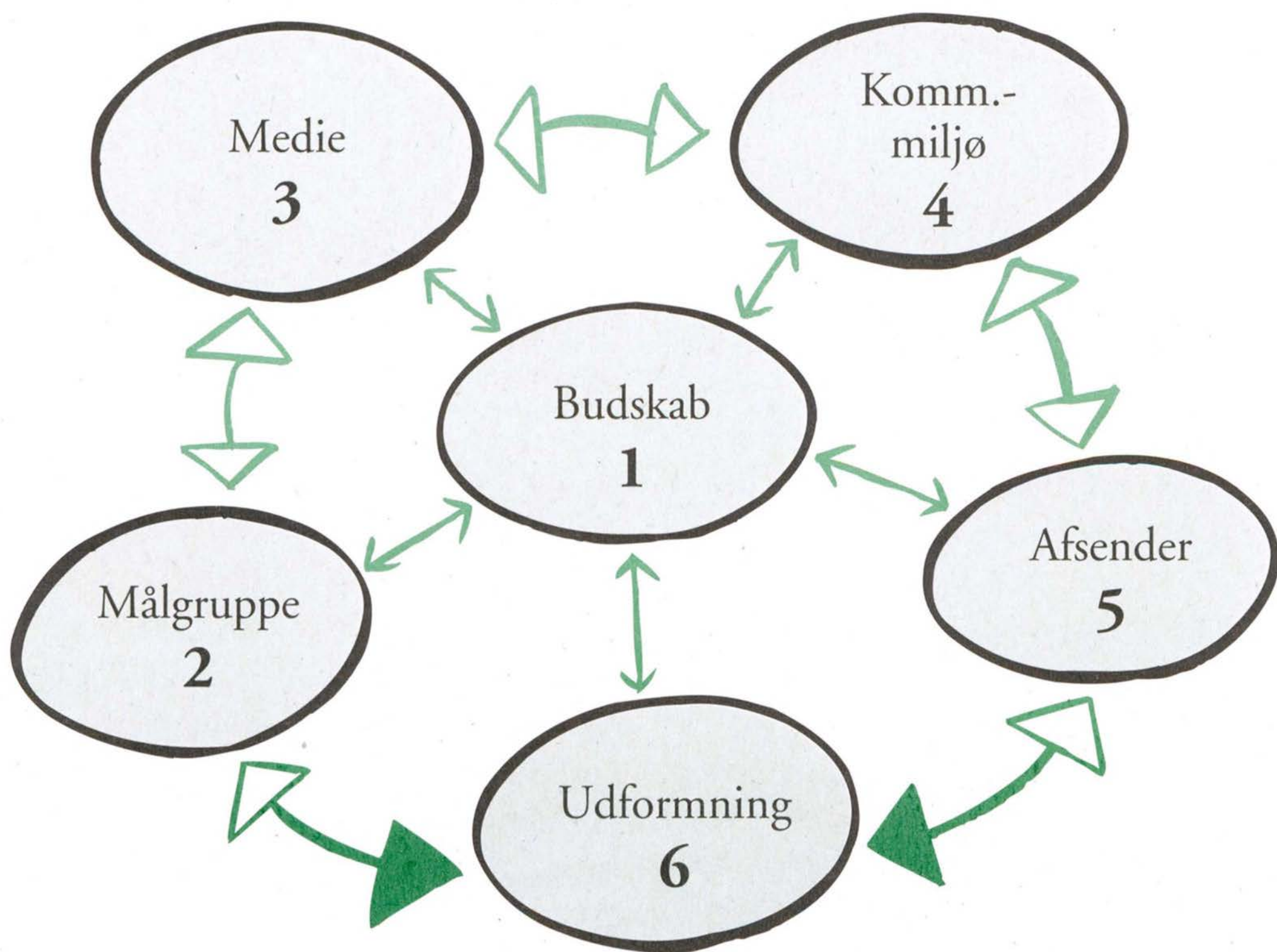
Til hjælp for elevernes forståelse af sammenhængen i kommunikationsprocessen kan man gøre brug af de modeller, som medieforskere har udformet. Kendtest og enklest er afsender-modtager-modellen, hvor en meddelelse rettes mod en eller flere personer. Brevet og foredraget er eksempler på denne envejs-kommunikation.

Besvarer modtageren brevet, og efterfølges foredraget af en diskussion med tilhørerne, har man indledt en tovejs-kommunikation.

Mulighederne for øvelser i personlig kommunikation er mangfoldige. Fx kan eleverne i sammenhæng med journalistisk arbejde gennem interview-øvelser blive mere bevidste om den betydning, non-verbale udtryk har. Eventuelt kan man afprøve, hvor effektiv kommunikation er, når den gennemføres uden brug af ord og kun ved hjælp af mimik og gestik.

Nogle medier er mere målrettede end andre: aviser og tidskrifter har en afgrænset læserskare, og radio- og tv-stationer tilrettelægger deres programflade ud fra et nærmere defineret lytter- og seerpublikum. Målgruppeovervejelser spiller derfor en stor rolle i udformningen af budskabet.

Tilsvarende overvejelser indgår i elevernes egen planlægning af medieproduktion, og her kan eksempelvis en kommunikationsmodel være et godt hjælperedskab.

Model efter Bruno Ingemann, Kommunikationsdannelsen, RUC.

Produktion af mediebudskaber

Ud fra den tidsramme, der normalt er lagt for valgholdsundervisningen, må man – alt afhængig af emnernes omfang – regne med 2 til 5 forløb pr. år. At fordybe sig i et begrænset antal emner har større værdi end at nå vidt omkring med risiko for overfladiskhed i arbejdet. Det er vigtigt, at eleverne er indstillet på dette, når de melder sig.

Man kan opstille en række forløb ud fra genrer, medietyper og de aktuelle ressourcer på skolen. På denne baggrund vælger holdets deltagere de tema-forløb, undervisningen skal bygges op om.

Erfaringerne med medieundervisning siger, at det – især i produktionsforløbene – er hensigtsmæssigt at organisere arbejdet i grupper; gruppestørrelsen er afhængig af de respektive arbejdsopgaver. Fx kræver en video-produktion en bemanning til flere arbejdsfunktioner end fremstillingen af et lydprogram eller en diasserie.

Derimod er det naturligvis praktisk at samle holdet ved oplæg om teoretisk stof, gennemgang af udstyr, visning af film og analyse af professionelle og egne produktioner.

Generelt for alle medieproduktioner gælder en række faser, som med mindre variationer er nyttige og nødvendige at følge:

- Valg af indhold (emne, historie) og målgruppe.

- Valg af medium.
- Øvelse i brug af udstyret.
- Idéudvikling – research – synopsis – manuskript – drejebog – skudliste – produktionsplan.
- Optagelser og redigering.
- Præsentation.
- Efterkritik.
- Distribution.

I valgfaget Medier kan der i forbindelse med planlægningen og valget af de produktive forløb tages hensyn til muligheden for fordybelse. Valget står mellem de produktionsformer, som er mulige på skolen. Hvis man har en rimelig desktop-computer med et program, der er egnet til at fremstille en avis eller dele heraf, kan eleverne selv lave en avis eller et magasin. De kan tage udgangspunkt i deres egen skole og lave en skoleavis. Eller de kan vælge et tema, som de behandler og retter mod en udvalgt målgruppe. I sammenhæng med disse løsninger vil det være nærliggende at arrangere et besøg på et tilsvarende, professionelt produktionssted og interviewe journalister og lay-outere.

I medieundervisningen bør eleverne have mulighed for at lave radio- og tv-programmer om et emne eller dække en begivenhed i reportagens form. Nogle vil med fordel kunne lave en montage, hvor forskellige lyd- eller billedforløb af overvejende informativt eller poetisk indhold klippes sammen. Her tydeliggøres redigeringens betydning og kunstneriske muligheder.

Hvis man laver avis eller tv-programmer kan der indgå fotografier både fra andre medier og fra egne optagelser.

En anden mulighed er at lave en plan for og et indhold til en kampagne eller et reklamefremstød eller en OBS!.

Ved at arbejde kreativt bevidst med modtagersynspunktet kan eleverne finde deres egne veje til at kommunikere målrettet, men frit stillet i sproglig og mediemæssig henseende. De kan vælge at gøre, som de har set andre gøre, eller de kan vælge helt nye og overraskende veje.

Udbytte af praktisk arbejde med medierne

Erfaringer fra mediearbejde i skolen viser, at eleverne får en god øvelse i at disponere, planlægge og tilrettelægge produktionsprocesserne. Som læreproces betragtet må færdigheder erhvervet gennem praktisk arbejde anses for meget værdifulde. Ydermere kan erfaringer af denne art medføre, at eleverne motiveres for undervisningens teoretiske elementer.

I såvel produktionen som vurderingen af det færdige produkt foregår der læreprocesser af almendannende og social karakter. Foruden opøvelse i organisering af produktionsprocessen udvikler eleverne en iøjefaldende social adfærd, idet de oplever at være nødvendige for hinanden og lærer at tage hensyn samt indser betydningen af en

vis arbejdsdisciplin, for at produktet skal lykkes.

En motiverende faktor i produktionsprocessen er ikke mindst præsentationen af det færdige produkt. Den kan i første omgang ske for hele holdet eller en udvalgt klasse på skolen. Massemedier skal imidlertid pr. definition ud til et større publikum, og der findes mange muligheder for at publicere tryksager eller udsende programmer i lokalsamfundet. Elevproduktioner finder ofte vej til en nærradio- eller en lokal-tv-station – men forudsætningen er naturligvis, at produktet har en acceptabel kvalitet. Kan det stå sin prøve?

Produktion i sig selv er ikke et mål for medieundervisningen. Det er i samspillet mellem produktionsprocessen og den analyserende og vurderende samtale om det producerede, at refleksionen udvikles, og mediekompetencen tilegnes.

Det er af afgørende betydning for såvel den holdningsmæssige som den praktiske indlæring ved det medieproduktive arbejde, at produkterne diskuteres og vurderes, når de er færdige. Af hensyn til elevernes egen tilfredshed med arbejdet skal der være tale om færdiggjorte arbejder.

Kritik af egen medieproduktion

I starten bruger eleverne kendte programtyper – dels som forbilleder, dels

ved at anvende dem som sammenligningsgrundlag. Men når eleverne først er blevet fortrolige med teknikken og dens udtryksmuligheder, frigør de sig ret hurtigt fra de kendte genrer, kaster sig ud i eksperimenter og afprøver deres egne, selvstændige udtryk.

I det professionelle mediarbejde er den afsluttende fase i produktionsprocessen ‘efterkritikken’. Her samles erfaringer og respons op med henblik på en kritisk evaluering af det færdige produkt:

- Kom det tilsigtede budskab tilstrækkelig klart frem?
- Var formen og virkemidlerne underbyggende eller modarbejdende?
- Hvordan var målgruppens reaktion?

Sådanne spørgsmål er vigtige at prøve at besvare og diskutere, ikke blot når det drejer sig om de professionelle medieprodukter, men også når eleverne prøver kræfter med egne medieudtryk.

Grundlaget for at kunne opøve en vurderende kompetence – hvad enten det gælder andres eller egne produkter – er besiddelse af såvel teoretisk viden som praktiske erfaringer. En analytisk tilgang er naturligvis en velegnet vej til vurdering. Men erkendelser indvundet gennem praktisk arbejde med medieproduktion giver anledning til refleksioner over mediernes manipulative muligheder. Desuden kan de medvirke

til udviklingen af en øget kritisk bevidsthed.

Idéer til undervisningsforløb

Radio/lyd

Inden for radiomediet kan eleverne prøve kræfter med forskellige genrer og udsendelsestyper.

Forslag til arbejdsopgaver:

- a. Lav et interview på 5 minutter om et udvalgt emne.
- b. Redigér derefter det optagne interview ned til en varighed af 2 minutter – uden at meningen derved bliver fordrejet, eller det vigtigste af indholdet går tabt.
- c. Lav en lille radioudsendelse, der både består af en tekst, du selv fortæller og et interview.
- d. Tag en båndoptager med uden for skolen og lav en historie næsten uden ord – kun ved hjælp af lyde og med ganske få forklaringer.
- e. Prøv at fortælle en historie i lyde (altså helt uden ord).
- f. Lav en musikudsendelse til den lokale radio, fx om en musiker eller en gruppe, du kan lide.
- g. Planlæg og producér en radioudsendelse, hvori der indgår flere elementer: fortælling, musik, interview, diskussion og lyde fra et udvalgt miljø. Fordel opgaverne som studievært, producer, reporter, interviewer m.fl. imellem jer. Tag beslutning om følgende spørgsmål:

Hvad skal udsendelsen handle om?
Hvad vil I fortælle med den? Hvem
vil I gerne have til at lytte til den?

- h. Lav radio på skolen. Benyt evt. skolens interne radioanlæg til at udsende programmet over. Prøv forskellige programtyper: reportage, ønskeprogram, interview etc.
- i. Båndkorrespondance. Udveksling af lydbreve mellem klasser i Danmark og i udlandet.
- j. Hørspil: Tag et eventyr eller digt selv en historie, som I omskriver til radioteater-formen. Find på passende effektlyde og fordel rollerne. Send det over skolens interne anlæg, eller hør om lokalradioen er interesseret.

Lyd/dias

Lyd/dias-produktioner er en god forøvelse til arbejdet med tv, video og film.

Inden for grænser, der sættes af et givent antal billeder og en bestemt spilletid, udfoldes de kreative muligheder på basis af et givent tema:

- a. Fortæl et kendt eller opdigtet eventyr.
- b. Hvordan oplever I denne årstid?
- c. Lav en reportage over en ekskursion, en tur i byen eller på landet.
- d. Sæt fokus på et aktuelt lokalt problem og form lyd/dias-serien som et indlæg i debatten.

Video

Med baggrund i simple øvelser, der kan bestå i blot at afprøve videokameraets tekniske muligheder i spontane situationer, går man gradvis igang med små produktionsforløb efter fasemodellen, der er skitseret under afsnittet »Produktion af mediebudskaber«.

- a. Lav et interview med en kammerat, som forestiller en opdigtet person – nulevende, historisk eller fantasifigur; optagelsen begrænses til et forudbestemt antal minutter.
- b. Lav et rigtigt interview med en lokal person om et aktuelt problem eller indhent stof på video fra flere kilder om en verserende sag – og redigér videooptagelserne. Hvilket budskab ønskes frem gennem editeringen? Herved kommer man også ind på værdien af en grundig research.
- c. Et eventyr eller en novelle dramatiseres. Drejebog skrives, funktioner og roller fordeles, der holdes prøver – på såvel spillet som kameragangene. Efter optagelserne klippes i relation til drejebogen, og eventuelle stramninger foretages. Efter forevisningen foretages efterkritik både i produktionsgruppen og med publikum.
- d. Etablér en nyhedsredaktion med både indenlandsk (lokal) og udenlandsk redaktion. Stoffet hentes fra dagens aviser og ved opsøgende journalistik lokalt. Kamerahold fordele opgaverne imellem sig, og når dagens nyhedsprogram er udvalgt, gennemses optagelserne, og efter editeringen køres dagens nyheder i X-købing.
- e. En udvidelse af nyhedsredaktionens historier kan være den medieskabte nyhed. Varianterne er mange – fra den klassiske om fjereren, der blev til fem høns, til en petit-nyhed, som gennem medierne bliver lanceret som en betydningsfuld begivenhed, som alle bør interessere sig for.
- f. Lav en tv-reklame. Forlæggene er mange, men selv om eleverne kan være inspirerede af de professionelle tv-reklamer, viser erfaringen også, at børnenes kreativitet kan få afløb ved udførelsen af den slags opgaver.
- g. Musikvideoen er en populær genre blandt unge. Lad eleverne gruppevis vælge et musikstykke, som de vil producere video til.
- h. Lokale portrætter af virksomheder og personer, som viser sider af egnens historie og nutid. Det kan være interviews med arbejdere, der har virket i en menneskealder ved en nu nedlagt virksomhed, eller skildringer af håndværk.
- i. Video-breve som led i kontakter med skoleklasser såvel i Danmark som i udlandet. Hvad kan andre have interesse i at vide om os? Og hvad vil vi gerne have at vide om dem?

Avisen

Arbejdet med avisen kan tage udgangspunkt i en diskussion af børnenes avisvaner. Holder familien en avis, og hvem læser hvad i den? Familiernes

avishold er faldende. Før havde mange husstande en lokal – og en landsdækkende avis. Men nu er der en tendens til slet ikke at holde avis i hjemmet. Herefter vælges en avis, fx en med børne- eller ungdomssider.

- a. Avisens inddeles i forskellige stofområder, som karakteriseres.
- b. Der udvælges nogle forskellige typer af artikler, fx spændende, specielle eller efter elevernes vurdering rigtig gode artikler fra de forskellige stofområder. Eleverne vurderer artiklerne og opstiller nogle kvalitetskriterier for de enkelte genrer eller artikeltyper.
- c. De udvalgte artikler kritiseres af eleverne ud fra fx form, indhold, sandhedsværdi, relevans, aktualitet, opsætning og billedvalg.
- d. Eleverne sammensætter og opsætter deres egen avis med udvalgte artikler.

Der er mange forskellige udgangspunkter for arbejdet med avisen. At få besøg af en journalist er en af dem. En anden er at lave en avis selv. En tredje er at undersøge ejerforhold og diskutere, hvilken betydning ejerforholdene har for avisen, eller hvilke aviser, der fx på landsplan har børne- og ungdomsstof.

Det er en oplagt mulighed at benytte materialer fra Avisen i Undervisningen, Pressens Hus i København.

Udviklingstendenser

Det nye skolebibliotek, der opfattes som et medie- og informationscenter, bliver på de fleste skoler værkstedet for den samlede mediemæssige indsats. Her vil der blive adgang til kommunikation med andre børn i andre byer, ja, endog på den anden side af jordkloden. Her vil også blive adgang til informations-, lyd- og billeddatabaser, filmclips og designredskaber for medieproduktion.

Multimedierne er på vej ind i skolerne og vifter med nye muligheder for at lave kreativt mediarbejde. Multimedie-computerne kobler billeder, lyd, tekst og kommunikation på en sådan måde, at der i de kommende år åbnes nye dimensioner for medieundervisningen. Især med hensyn til redigeringsmuligheder. Valget bliver et centralt begreb for arbejdet med medier.

Det nye ved multimedieteknologien er, at produkterne er ikke-lineære. Modtagerne kan i vid udstrækning selv bestemme rækkefølge og udvælgelse af programindhold. Dette har konsekvenser for brugerne. Som bruger skal man kunne overskue store mængder af indhold og udvælge synsvinkler, arbejde redaktionelt. I mange tilfælde skal man selv vælge sin vej gennem informationerne, selv lave sin egen fortællestruktur.

De værktøjsprogrammer, der findes til disse maskiner, gør det let at lave et professionelt produkt, der har den

samme tekniske kvalitet og kommunikerbarhed som de rigtige medieprodukter.

Hjemme er eleverne vant til at arbejde med medier. Flere og flere vil helt naturligt håndtere de hjemlige computere, video- og ionkameraer til fotografier. I skolen vil de imidlertid blive instrueret ud fra et modtagersynspunkt og med krav om målrettede opgaveløsninger i det sociale rum, som skolen udgør. Her vil der fortsat ligge en inspiration og indlæring af færdigheder og holdninger til kommunikation og medier.

Medier som redskaber i projektarbejdet

Behovet for en bred mediekompetence er blevet aktualiseret gennem indførelsen af den obligatoriske projektopgave. I bestemmelserne anføres det, at eleverne skal have mulighed for at anvende varierede erkendelsesformer, arbejdsmetoder og udtryksformer, og at projektopgaven skal resultere i et konkret produkt, hvor udtryksformen/-formerne vælges af eleven.

Fremstillingen og præsentationen af produktet er af stor pædagogisk betydning, dels som afslutning på projektarbejdet, dels som element i den samlede evaluering af projektopgaven.

Der hersker næppe tvivl om, at såkaldt 'stille' elever og elever, som er sprog-

ligt hæmmede især over for skriftlige fremstillinger, i arbejdet med medier finder brugbare alternative udtryksmuligheder. Elever, som i traditionelle undervisningsforløb er mindre synlige, viser ofte en hidtil uerkendt, latent kompetence, når de involveres i medieaktiviteter: de kan mestre tekniske funktioner og indgår på værdifuld måde i et produktionshold, eller de viser sig at være gode til at agere foran kameraet.

I medieprocesser fremkaldes altså ofte nye sider og ukendte potentialer hos eleverne, og arbejdet med medier må derfor siges at rumme indlysende muligheder for realisering af princippet om undervisningsdifferentiering.

Faciliteter

For at en skole kan tilbyde og gennemføre en kvalificeret medieundervisning, må der være såvel lokalemæssige som udstyrmæssige muligheder til stede. Behovet for sådanne faciliteter er blevet forstærket gennem kravene til projektopgaven. I denne sammenhæng spiller medieværksted og skolebibliotek en central rolle, og medieundervisningen vil i mange tilfælde kunne foregå inden for disses rammer eller i nær tilknytning til dem.

Lokalemæssigt vil det være ideelt med et medielokale i tilknytning til faglokalerne for fotolære og billedkunst samt skolebiblioteket (medieværkste-

det), idet medieundervisningen vil kunne drage nytte af de faciliteter, som disse lokaler råder over.

Ideelt set vil et eget lokale til medier og til filmkundskab være at foretrække, og i så fald bør lokalet være forsynet med mørkelægningsmulighed, fast forevisningslærred og stationære højttalere. Mulighed for indspilning af lyd- og videobånd i et lydtæt rum i forbindelse med medielokalet bidrager også til at øge standarden af de produkter, der fremstilles i medieundervisningen.

Det tilrådes, at det tekniske udstyr, som indgår i medieundervisningen, er af såvel stationær som mobil karakter, således at der foruden apparatur hjemmehørende i lokalet også findes transportable båndoptagere og videokameraer til rådighed.

Når skolen står over for anskaffelser, bør man tilstræbe indkøb af robust og enkelt apparatur uden unødvendige finesser. Samtidig må man være opmærksom på den hastige udvikling inden for det tekniske område, således at man ikke gennem indkøbene binder sig for fast til bestemte systemer; fx er digitalisering på vej, således at der bliver koblingsmuligheder til det øvrige edb-udstyr.

Til mediearbejdet – såvel i medieundervisningen som i arbejdet med projektopgaven – kan følgende udstyr anbefales. Det skal dog understreges,

at anskaffelserne må ses i sammenhæng med lokale muligheder og behov:

- Apparaturl til produktion og præsentation af lyd/diasseriér.
- Til radioproduktion og lydarbejde: 2-3 transportable båndoptagere med mikrofoner og hovedtelefoner, en lydredigeringspult med båndoptagere, mixer og højttalere samt en grammofon og en cd-afspiller.
- Til videoproduktion: 2-3 camcordere med stativer, ekstra mikrofoner og hovedtelefoner, ekstra batterier og opladningsaggregat; videooptagere med stativer; videoeditoringspult med player og recorder, monitorer samt evt. en effektgenerator; computer; videoafspiller med tv-apparat.
- En 16 mm filmgengiver samt evt. en videokanon til projektion på storskærm.
- Samlinger af relevant litteratur – elevbøger og håndbøger (kan evt. suppleres fra skolebiblioteket) og af materialer – eksempler på radioprogrammer, videooptagelser m.m. samt multiprogrammer fx på cd-rom vil berige undervisningen med muligheder for variation og fordybelse.

Ophavsretsspørgsmål

Det anbefales i videst mulig udstrækning at anvende materialer fra amtscentralen, Avisen i Undervisningen, Statens Filmcentral og tv-programmer, der er omfattet af Copy Dan-aftalen.

Hvis man kopierer sider fra avisdatabaser som fx Poltext, går kopieringen ind under Copy Dan-aftalen.

Spillefilm i tv og videoudlejernes materialer må normalt ikke anvendes i undervisningen.

Det er vigtigt at sikre sig, at de materialer, der anvendes, ikke er behæftet med bestemmelser, der medfører, at de ikke må benyttes i undervisningen.

Hvis de er det, er det vigtigt at sikre sig aftaler med de producenter eller ophavsretshavere, hvis materiale man ønsker at bruge i undervisningen.

Medlemmer af læseplansudvalget for dansk (I):

Formand:

Professor Jørn Lund (til februar 1995).

Lektor Torben Weinreich, Danmarks Lærerhøjskole (fra marts 1995).

Amtsformand Asger Diness Andersen, Skole og Samfund.

Overlærer Anna Birgitte Steen Jensen, Danmarks Lærerforening (til september 1994).

Overlærer Jan Trojaborg, Danmarks Lærerforening (fra september 1994).

Sekretær:

Undervisningskonsulent Sten Sjørlev (til maj 1995).

Fagkonsulent Jens Boesen (fra juni 1995).

Faghæfter

- 1 Dansk
- 2 Engelsk
- 3 Kristendomskundskab
- 4 Historie
- 5 Samfundsfag
- 6 Idræt
- 7 Musik
- 8 Billedkunst
- 9 Håndarbejde
- 10 Sløjd
- 11 Hjemkundskab
- 12 Matematik
- 13 Natur/teknik
- 14 Geografi
- 15 Biologi
- 16 Fysik/kemi
- 17 Tysk
- 18 Fransk
- 19 Dansk som andetsprog
- 20 Færdselslære
- 21 Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab
- 22 Uddannelses-, erhvervs- og arbejdsmarkedsorientering
- 23 Tekstbehandling
- 24 Teknologi
- 25 Medier**
- 26 Fotolære
- 27 Filmkundskab
- 28 Drama
- 29 Arbejdskendskab
- 30 Latin

**Undervisnings
ministeriet**